

ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

THEORETICAL CONCEPTUALIZATION OF INNOVATIONAL DEPARTMENT OF DEVELOPMENT OF THE REGION

У статті розглянуто фундаментальні особливості інноваційних підходів до управління розвитком регіону. Окреслено основні напрями інноваційності регіонального розвитку. В процесі дослідження виокремлено орієнтовні вектори регіональної політики та її першочергові завдання. Окрім того, приділено увагу визначенню сутності регіонального інноваційного розвитку. В результаті запропоновано основні заходи інноваційного розвитку регіону.

Ключові слова: інновації, регіон, регіональна політика, розвиток, управління.

В статье рассмотрены фундаментальные особенности инновационных подходов к управлению развитием региона. Определены основные направления инновационности регионального развития. В процессе исследования выделены ориентировочные векторы региональной политики

и ее первоочередные задания. Кроме того, уделено внимание определению сущности регионального инновационного развития. В результате предложены основные меры инновационного развития региона.

Ключевые слова: инновации, регион, региональная политика, развитие, управление.

The article considers the fundamental peculiarities of innovative approaches to management of regional development. The author outlines the main directions of innovation of regional development. In the course of the study, the indicative vectors of the regional policy and its priority tasks are singled out. In addition, the article focuses on the definition of the essence of regional innovation development. As a result, the main measures of innovation development of the region are proposed.

Key words: innovation, region, regional policy, development, management.

УДК 330

Білик В.В.

д.е.н., доцент, директор ННЦ
«Інститут післядипломної освіти
та курсової підготовки»
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми. Сучасні виклики, що постають перед регіонами України, зумовлюють необхідність пошуку інноваційних підходів до формування нової регіональної політики, модернізації системи управління регіональним розвитком. Більшість наявних класичних підходів до управління регіоном має низьку ефективність, а окремі інноваційні проекти часто демонстрували свою дієвість. Відповідно, особливої актуальності набуває дослідження сутності та особливостей інноваційних методів розвитку регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в економічну теорію та методологію інноваційного розвитку на мікро- та макрорівнях зробили вітчизняні вчені, зокрема В.С. Бойченко, М.П. Бутко, І.М. Вахович, Н.В. Дронова, В.О. Єсіна, В.І. Зінченко, М.В. Макаренко, Т.В. Саниця, Д.М. Стеченко, С.А. Тихомиров. Однак поглибленого вивчення потребують питання, пов'язані з регулюванням інноваційного розвитку на регіональному рівні.

Постановка завдання. Метою статті є поглиблення та конкретизація теоретичних основ інноваційних шляхів управління розвитком регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед інновацій, що сприяють активізації регіонального розвитку, значну роль відіграє використання потенціалу та переваг міжрегіонального співробітництва, що сприяє розвитку внутрішнього ринку, посилює економічну та соціальну єдність країни. Інноваційний складник міжрегіонального співробітництва зорієнтований на синергетичний ефект, тобто досягнення стабільного збалансованого соціально-економічного розвитку на загальнонаціональному рівні завдяки підвищенню конкурентоспроможності регіонів. За рахунок реалізації спільних (міжрегіональних) проектів у сфері виробництва, послуг, інфраструктурного забезпечення поліпшується соціально-економічна ситуація в регіонах, зокрема посилюється економічна взаємодія проблемних (старопромислових, сільських, віддалених) територій з регіонами-лідерами; вирівнюються диспропорції регіонального

розвитку; створюються можливості для оволодіння новими, раніше незадіяними ресурсами розвитку. Нові можливості відкриває для України міжнародне міжрегіональне співробітництво на рівні транскордонної, транснаціональної та міжрегіональної кооперації з країнами-сусідами.

Реформування системи управління регіональним розвитком передбачає запровадження нової якості регіональної політики, покликаної поєднати завдання модернізації економіки країни із завданнями забезпечення комплексного збалансованого розвитку регіонів. Вирішення накопичених в Україні системних соціально-економічних проблем вимагає інноваційних підходів, оновлення механізмів та інструментів стимулювання розвитку регіонів, запровадження дієвих управлінських рішень [1].

Більшість регіонів України сьогодні характеризується розбалансованою структурою економіки, високим рівнем зношеності основних виробничих фондів місцевого виробничого комплексу, технологічно відсталістю системоформуючих виробництв, низькою ефективністю використання наявного на місцевому рівні ресурсного потенціалу. Такі характеристики регіонального розвитку, по-перше, посилюють залежність соціально-економічної ситуації в регіонах від хаотичних кон'юнктурних коливань, нестабільності зовнішньоекономічної ситуації; по-друге, зменшують мотивацію регіонів до нарощування внутрішніх ресурсів розвитку через неефективність системи їх перерозподілу та використання; по-третє, формують та консервують цикл екстенсивного типу регіонального розвитку, що негативно позначається на конкурентоспроможності національної економіки загалом.

Необхідність забезпечення розвитку регіонів на інноваційній основі зумовлена важливістю оптимізації просторових господарських характеристик країни відповідно до особливостей розміщення наявних та потенційних ресурсів, а також необхідністю задоволення загальних та специфічних потреб населення (зокрема, на найнижчому територіальному рівні). Вирішальну роль у забезпеченні комплексного збалансованого розвитку регіону відіграють стратегічне бачення перспектив економічного зростання, визначення внутрішніх проблем, перешкод, що гальмують цей процес, адекватне оцінювання потенціалу наявних на місцевому рівні ресурсів розвитку. Інноваційність підходів до регіонального розвитку має бути реалізована передусім у таких напрямках [1]:

- використання каталізаторів та мультиплікаторів регіонального розвитку;
- мотивація регіонів до саморозвитку, диверсифікація сфер економічної активності, пошук і задіяння прихованого потенціалу розвитку;
- подолання патерналістських очікувань, мінімізація дотаційних та субвенційних механізмів підтримки регіонів.

Основними цілями політики держави у сфері соціально-економічного розвитку регіонів (крім подолання диспропорційності) мають стати збалансування галузевих пропорцій, активізація кооперативних зв'язків між господарськими комплексами різних регіонів, зрештою, досягнення позитивних зрушень у показниках рівня життя населення України незалежно від місця проживання людини. Застосування інноваційних підходів до регіонального розвитку має бути зорієнтовано на [1]:

- посилення внутрішньої мотивації на регіональному (місцевому) рівні до соціально-економічного зростання;
- створення на регіональному рівні ефективних господарських структур, орієнтованих на інтенсифікацію використання наявного на місцях ресурсного потенціалу;
- формування на регіональному (міжрегіональному) рівні конкурентних виробничих систем інноваційного типу;
- першочергове задоволення внутрішніх потреб територій за рахунок власних та залучених ресурсів.

Серед першочергових завдань регіональної економічної політики слід назвати [1]:

- створення інституційних передумов до стимулювання економічного зростання, ліквідації адміністративних бар'єрів щодо розвитку підприємництва;
- розвиток міжрегіонального та міжнародного співробітництва, реалізація потенціалу регіональних кластерних ініціатив (зокрема, щодо спільного освоєння ресурсів);
- реалізацію інвестиційної реформи, поліпшення інвестиційного клімату, формування системи інноваційно орієнтованих інвестиційних проектів, створення низки нових інструментів інвестиційного фінансування;
- диверсифікацію джерел фінансового забезпечення розвитку регіону, раціональне поєднання державного, місцевого, приватного та міжнародного фінансування;
- інноваційний розвиток АПК, реалізацію експортного потенціалу сільськогосподарського виробництва на регіональному рівні.

Дослідження теоретико-методологічних засад регіонального інноваційного розвитку вимагає з'ясування не тільки змісту, але й характерних рис цього терміна, що включає такі поняття, як «розвиток», «інновація», «регіон», «регіональний розвиток», «інноваційний розвиток».

В.І. Зінченко визначає регіональний інноваційний розвиток так: «система взаємопов'язаних концептуальних положень про пріоритетні напрями інноваційного розвитку регіону з метою розв'язання довгострокових завдань, забезпечення комплексного територіального управління і розміщення продуктивних сил» [3, с. 30].

В.С. Бойченко стверджує, що регіональний інноваційний розвиток – це безперервний процес якісних та (або) кількісних змін будь-якого потенціалу регіону щодо результатів виконання наукових досліджень і проектно-конструкторських розробок, які орієнтовані на вирішення науково-технічних, соціально-економічних та екологічних проблем національного та регіонального рівнів. Завдяки інноваційному потенціалу регіону створюється конкурентоспроможна продукція, визначається здатність регіону розвиватися в майбутньому [4, с. 25].

Під інноваційним розвитком регіону І.М. Вахович та Г.Л. Денисюк розуміють «якісно новий рівень збалансованого розвитку господарського комплексу регіону за рахунок впровадження інноваційних програм, що забезпечують оновлення й нарощення його економічного потенціалу» [5, с. 141].

Згідно з С.А. Тихомировим, інноваційний розвиток регіону – це «цілеспрямований і керований процес змін в різних сферах життя, спрямований на досягнення високої якості життя на території регіону, з найменшим збитком для природних ресурсів і найбільшим рівнем задоволення поточних і перспективних колективних потреб населення та інтересів держави» [6, с. 34].

У сучасних умовах виникає потреба в нових підходах до формування системи управління інноваційним потенціалом на регіональному рівні та розроблення методів і принципів державного регулювання процесів соціально-економічного розвитку регіонів на інноваційній основі. Необхідні вдосконалення системи управління в регіоні з урахуванням взаємодії з різними господарюючими суб'єктами.

Методологічною основою управління економікою регіону виступає регіональний відтворювальний процес, який охоплює взаємозв'язки суб'єктів економіки регіону, що дає можливість комплексно розглядати їхню поведінку з точки зору нових завдань економічного та соціального розвитку регіональної системи. Відтворювальний підхід спирається на принципи, які встановлюються відповідно до законів суспільного відтворення та відображають внутрішні взаємозв'язки і взаємозалежності системи. Відповідно, функції управління інноваційним розвитком регіональних органів влади в узагальненій формі можна представити як створення збалансованої регіональної інноваційної системи [2].

Створення системи управління розвитком регіональної економіки на інноваційній основі має спиратись на розуміння того, що, по-перше, регіональна економічна система має складну структуру, по-друге, складові елементи цієї системи вимагають для свого управління розроблення специфічного механізму управління, по-третє, ці механізми повинні бути взаємно несуперечливі. Управління на регіональному рівні має спиратись

на певну систему методологічних принципів, що відображають об'єктивні закономірності регіонального інноваційного розвитку.

Розроблення принципів управління регіональним інноваційним розвитком ґрунтується на науковому пізнанні об'єктивних закономірностей управління загалом. На підставі пізнання об'єктивних закономірностей регіонального інноваційного розвитку господарства наука розробляє принципи інноваційної політики регіонального розвитку країни. Якщо закономірності відображають об'єктивну реальність регіонального інноваційного розвитку господарства, то принципи є відображенням цих закономірностей у регіональній інноваційній політиці країни [7, с. 184].

У світі діють дві основні моделі управління регіональною інноваційною політикою, а саме американська та японська. Американська модель у своїй основі має повну автономію підприємництва, принцип вільної конкуренції, а базується на регулюванні ринку великими міжнародними корпораціями. Технологічний розвиток здійснюється за допомогою виділення окремих пріоритетних галузей. Американська модель передбачає найбільш повну автономію підприємництва. Схожу модель використовує Великобританія.

Не менш цікавим є досвід формування та реалізації інноваційної політики Японії. Вона використовує зовсім іншу модель, де, навпаки, посилена роль держави. Саме через це японська модель інноваційної діяльності може представляти для нас більший інтерес. Одним з дієвих засобів регіональної інноваційної політики Японії є вибір галузевих пріоритетів. Японія постійно переглядає та модернізує свої пріоритети з урахуванням останніх тенденцій розвитку світового ринку. Регіональна інноваційна політика орієнтована на потреби економічної політики та цілеспрямовану підготовку кваліфікованих кадрів [8, с. 122].

Загалом формування інноваційної політики в різних регіонах світу відбувалося за різними, але досить близькими схемами. Інноваційна діяльність успішно розвивається і у федеральних державах (США, Німеччина), і в унітарних (Франція), і в умовах конституційної монархії (Великобританія, Нідерланди, Іспанія), і за комуністичного режиму (Китай). Однак розвиток інноваційних процесів за кордоном завжди відбувався в умовах стійкої політичної ситуації та за стабільно функціонуючої економіки. Високорозвиненим зарубіжним країнам з ринковою економікою вдалося відпрацювати різноманітні ефективні адміністративні та економічні механізми, за допомогою яких може формуватися ефективна регіональна інноваційна політика [2].

В Україні в основі регіональної інноваційної політики держави повинні поєднуватись як вільна конкуренція та повна автономія підприємництва, так і пріоритетність певних галузей та технологій,

які потребують розвитку та вдосконалення. Необхідні оптимізація державного фінансування науки та інноваційної сфери на місцевому рівні, стимулювання інноваційної активності приватного сектору. Доцільними є стимулювання нововведень, створення сприятливого інноваційного середовища. Вплив на розвиток інновацій повинен здійснюватися через процес регулювання нормативно-правової, фінансової, податкової та кредитної політики.

Мобілізація внутрішніх ресурсів регіонального розвитку та раціоналізація їх використання є можливими за рахунок вжиття таких заходів [1]:

- створення в регіонах виробництва, що тяжіють до внутрішнього ринку та використовують переважно ресурси розвитку місцевого походження (йдеться про харчову, текстильну, легку промисловість, переробку сільськогосподарської продукції тощо);

- підтримка розвитку малого підприємництва, самозайнятості населення;

- формування сприятливого інвестиційного клімату, створення підґрунтя для державного фінансування регіонального розвитку на договірних засадах;

- використання зовнішньоекономічного потенціалу регіонів, їх прикордонного розташування та орієнтованого на експорт виробництва;

- зміцнення фінансової дієздатності громад за рахунок упорядкування міжбюджетних відносин, розширення фіскальної бази місцевих бюджетів та пошуку небюджетних ресурсів;

- розвиток регіональної та міжрегіональної інфраструктур (зокрема, транспортної інфраструктури);

- реалізація інвестиційних проектів, що мають короткостроковий мультиплікативний ефект;

- залучення приватного сектору до реалізації регіональних та місцевих проектів, підвищення соціальної відповідальності бізнесу;

- розвиток сучасних форм міжтериторіальної економічної інтеграції та кооперації для спільного освоєння ресурсів і вирішення системних проблем розвитку територій.

Висновки з проведеного дослідження. Для ефективного розвитку регіональної інноваційної діяльності як соціально-економічної системи з активними елементами необхідно вирішити проблеми ефективності управління цією сферою.

Здійснення процесу управління вимагає формування організаційної структури управління, що дає змогу реалізувати цілі та завдання у цій сфері, проаналізувати й оцінити досягнуті результати, скоординувати та спрогнозувати інноваційну діяльність.

В Україні потрібна нова державна регіональна політика, яка б дала змогу мінімізувати ризики від нинішніх глобальних викликів, перетворити регіональні відмінності на нові можливості для успішності держави, забезпечити високий рівень якості життя людини незалежно від місця її проживання через забезпечення територіально цілісного та збалансованого розвитку України, інтеграції регіонів в єдиному політичному, правовому, інформаційному та культурному просторі, максимально повного використання їхнього потенціалу з урахуванням природних, економічних, історичних, культурних, соціальних та інших особливостей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Біла С.О., Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Жук В.І. та ін. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. /за ред. С.О. Білої. Київ: НІСД, 2011. 80 с.

2. Богашко О.Л. Управління регіональним інноваційним розвитком: питання теорії та практики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 3. С. 25–29.

3. Зинченко В.І. Менеджмент качества в инновационных процессах. *Инновации*. 2006. № 1. С. 28–32.

4. Бойченко В.С. Регіональний інноваційний розвиток: сутність, суб'єкти, цілі та пріоритети. *Бізнес-Інформ*. 2011. № 8. С. 23–26.

5. Вахович І.М., Денисюк Г.Л. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 1 (115). С. 138–144.

6. Тихомиров С.А., Проскура Д.В. Инновационное направление регионального развития. *Инновации*. 2005. № 7. С. 31–36.

7. Макаренко М.В. Методологічні принципи управління конкурентоспроможним регіональним розвитком. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 11 (125). С. 182–188.

8. Дронова Н.В. Вплив зарубіжного досвіду на формування регіональної інноваційної політики України. *Вісник Донецького університету економіки та права*. 2009. № 1. С. 120–126.